

DZIEWIĘTNASTOWIECZNE MAPY I ATLASY OBEJMUJĄCE OBSZAR POLSKI

UCYFROWIENIE ZASOBÓW AKADEMICKICH REGIONU KUJAWSKO-POMORSKIEGO
DLA POTRZEB NAUKI I DYDAKTYKI CAŁEGO KRAJU

PROGRAM OPERACYJNY POLSKA CYFROWA

DZIEWIĘTNASTOWIECZNE MAPY I ATLASY OBEJMUJĄCE OBSZAR POLSKI

MAŁGORZATA KOZIEŁ

UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU
BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA

Toruń - 9.07.2021 r.

PLAN PREZENTACJI

1. Ogólne informacje na temat Zbiorów Kartograficznych Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
2. Informacja o wybranych do grantu dokumentach kartograficznych
3. Prezentacja niektórych obiektów wraz z ich krótką charakterystyką

Obiekty kartograficzne w bibliotece były gromadzone od początku jej istnienia.

Obecnie głównym źródłem gromadzenia jest egzemplarz obowiązkowy.

Zasób kartograficzny ukierunkowany jest na dokumenty dotyczące obszaru:

- Polski północnej;**
- rejonu morza Bałtyckiego;**
- obszarów należących w przeszłości do Polski.**

Gromadzimy i posiadamy także mapy oraz atlasy obejmujące swym zasięgiem całą kulę ziemską, poszczególne kontynenty, państwa i ich regiony, miasta, dzielnice miast, parki, cmentarze itp.

Obiekty kartograficzne w bibliotece były gromadzone od początku jej istnienia.

Obecnie głównym źródłem gromadzenia jest egzemplarz obowiązkowy.

Zasób kartograficzny ukierunkowany jest na dokumenty dotyczące obszaru:

- Polski północnej;
- rejonu morza Bałtyckiego;
- obszarów należących w przeszłości do Polski.

Gromadzimy i posiadamy także mapy oraz atlasy obejmujące swym zasięgiem całą kulę ziemską, poszczególne kontynenty, państwa i ich regiony, miasta, dzielnice miast, parki, cmentarze itp.

Pod względem tematycznym zbiory obejmują bardzo różnorodny materiał, począwszy od map i atlasów ogólnogeograficznych, poprzez kartografię astronomiczną, historyczną, demograficzną, komunikacyjną, aż do bardzo szczegółowych map topograficznych, geologicznych, hydrograficznych, czy sozologicznych.

Pod względem chronologicznym zbiór obejmuje kartografika począwszy od XVI wieku do wydawnictw najnowszych.

Wyjątkiem jest inkunabuł Klaudiusza Ptolemeusza z 1486 roku

Pod względem tematycznym zbiory obejmują bardzo różnorodny materiał, począwszy od map i atlasów ogólnogeograficznych, poprzez kartografię astronomiczną, historyczną, demograficzną, komunikacyjną, aż do bardzo szczegółowych map topograficznych, geologicznych, hydrograficznych, czy sozologicznych.

Pod względem chronologicznym zbiór obejmuje kartografika począwszy od XVI wieku do wydawnictw najnowszych.

Wyjątkiem jest inkunabuł Klaudiusza Ptolemeusza z 1486 roku.

Stan zbioru kartograficznego na koniec 2020 roku

22 556 pozycji inwentarzowych, w tym:

12 256 map
8 248 map, tzw. map sekcyjnych
2 050 atlasów
2 globusy

W księgozbiorze podręcznym znajdują się:

- najbardziej popularne mapy topograficzne Polski;
- atlasy historyczne i geograficzne;
- druki o treści ogólnej, takie jak encyklopedie i słowniki;
- książki i czasopisma dotyczące historii i teorii kartografii;
- informatory i drukowane katalogi zbiorów kartograficznych bibliotek polskich oraz zagranicznych;

NAJCENNIJSZE OBIEKTY KARTOGRAFICZNE

225 STARYCH DRUKÓW

- Atlas Klaudiusza Ptolemeusza (cztery wydania z lat 1486, 1508, 1540, 1548);
- Atlas Merkatora (1595 r. wydany w Duisburgu);
- Atlas żeglarski Agnese Battisty (rękopiśmienny, z I poł. XVI w.);
- Mapa Pomorza Zachodniego Eduarda Lubinusa (1618 r.);
- Plan Warszawy Ricauda de Tirregaille (1762 r.);

GEOGRAPHIA
VNIVERSALIS, VETVS ET NOVA,
COMPLECTENS

CLAVDII PTO-
LEMÆI ALEXANDRINI ENARRATIO
NIS LIBROS VIII.

Quorum primus noua translatione Pirckheimheri et
accessione commentariorum illustrior quam hactenus
fuerit, redditus est.

Reliqui cum graeco & alijs uetustis exemplaribus col-
lati, in infinitis fere locis calligatores facti sunt.
Adiecta sunt insuper Scholia, quibus excoleta urbium
montium, fluminumq; nomina ad nostri seculi mo-
rem expendantur.

Succedunt tabulae Ptolemaeae, opera Sebastiani Mun-
fieri nouo paratae modo.

His adiectae sunt plures nouae tabulae, modernae or-
bis faciem literis & picturae explicant, inter quas
quaedam antea Ptolemaeo non fuerunt additae.

Vltimo annexum est compendium geographicæ de-
scriptionis, in quo terrarum gentium & regionum ri-
tus & mores explicantur.

Prefixus est quoque uniuerso operi index memorabilium
populorum, ciuitatum, fluminum, montium, ter-
rarum, lacuum &c.

no. 638/3

BASILEAE APVD HENRICVM PETRYM
MENSE MARTIO ANNO
M. D. XL.

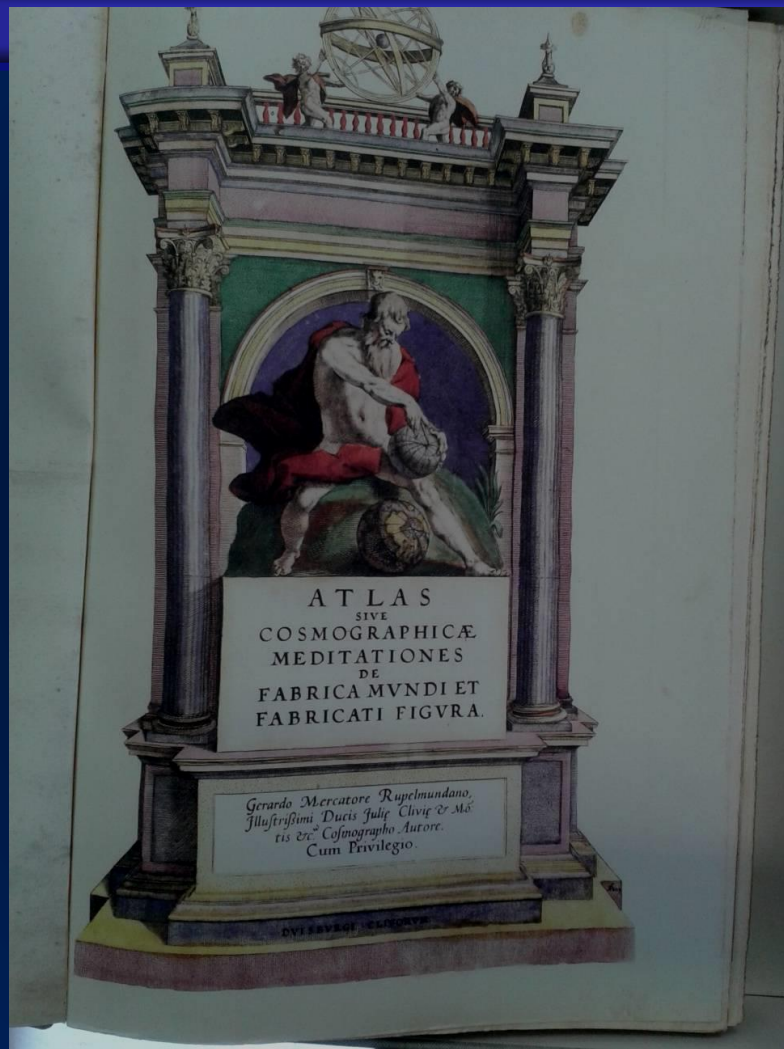
*no. 638/3
Lipparini o. Petrus
si uauiss*

D 374/10

A-1623/III

Strona tytułowa Atlasu Klaudiusza Ptolemeusza, 1540 r.

Sygn.: A-1623-III; <https://kpbc.umk.pl/publication/43750>

**Strona tytułowa
Atlasu Merkatora , 1595 r.**

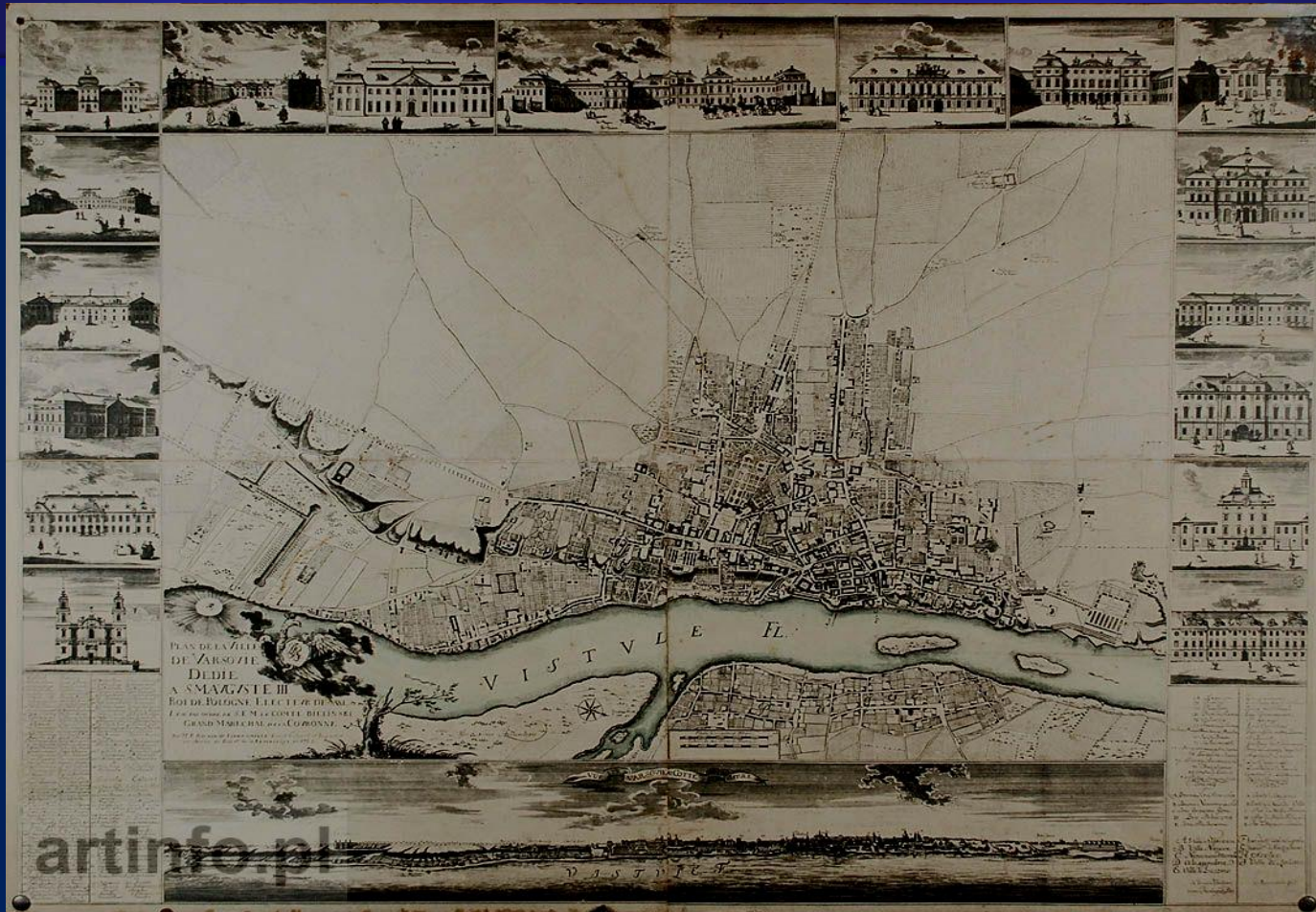
Sygn.: A-123-V

Mapa świata z atlasu żeglarskiego Agnese Battisty (I poł. XVI w.) Sygn.: A-132-II

Mapa Pomorza Zachodniego Eduarda Lubinusa, 1618 r. Sygn.: M-143

Plan Warszawy Ricauda de Tirregaille, 1762 r. Sygn.: M-142

Do projektu, ze zbiorów kartograficznych Biblioteki UMK w Toruniu wybrano 55 dziewiętnastowiecznych dokumentów kartograficznych, które prezentują tereny znajdujące się w historycznych oraz obecnych granicach Polski.

Są to m.in. mapy autorstwa:

- Leonarda Chodźki
- Jana Nipanicza
- Juliusza Kolberga
- Fryderyka Bernarda Engelhardta
- Joachima Lelewela
- wybrane arkusze map z serii *Karte des Deutschen Reiches*

Karte vom Herzogthum Warschau und den angrenzenden Staaten

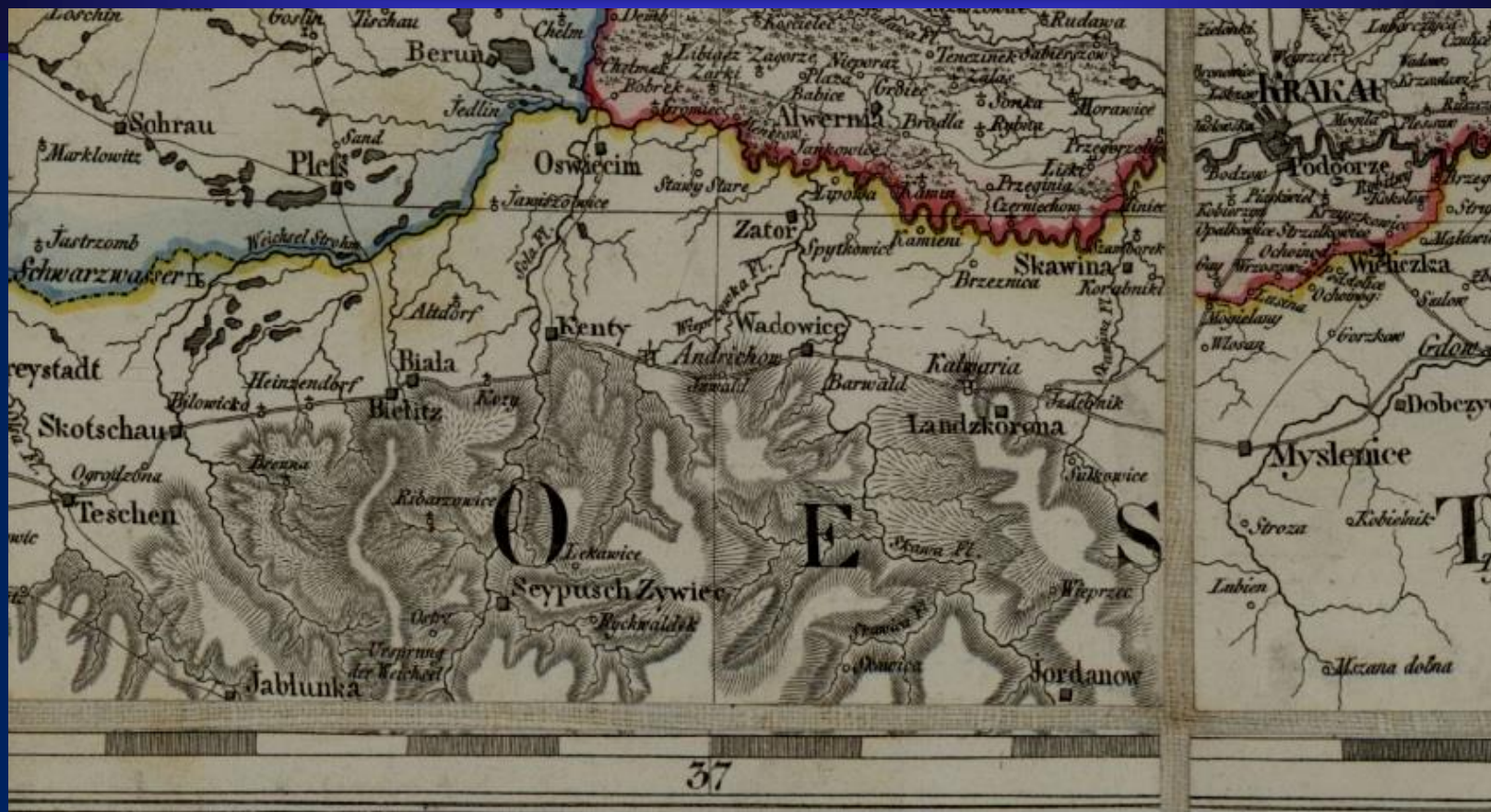
in IV Sectionen / F. B. Engelhardt, Berlin, 1812

Sygn.: M-5281

Karte vom Herzogthum Warschau
und den angrenzenden Staaten
in IV Sectionen /
F. B. Engelhardt, Berlin, 1812
Sygn.: M-5281

Przedstawianie rzeźby terenu metodą kreskową
(gąsieniczkowa – ang. caterpillar)

Przedstawianie rzeźby terenu metodą kreskową
(gąsieniczkowa – ang. caterpillar)

Sygnaturowy sposób oznaczania sieci osadniczej

Erklärung der Zeichen

die Departements-Städte sind mit Fraktur, die Kreis und andere bedeutende Städte mit grosser Rotunda-Schrift beschrieben.

☼ befestigte Stadt	○ Dorf ohne Kirche	☞ Wasser Mühle	⌘ T.O. Therosen
☼☐ Festung und Fort	○○ Colonie oder Holländer	☞ S.M. Schneide Mühle	⌘ K.O. Kalkofen
◆ Stadt	□ A. Amt	☞ K.H. Kupfer Hammer	⌘ Glashütte
⊥ Flecken	□ Vorwerk	☞ E.H. Eisenhammer	⌘ Post und Landstrassen
✝ Kirchdorf	☞ Forsthaus	⌘ S.L. Seelenorte	⌘ Communications Wege
✝ einzelne Kirche	⊠ Krug	⌘ Z. Ziegeley	⌘ Wege mit Bäumen

gestochen von Paul Schmidt in Berlin.

Fragment legendy z sygnaturami dotyczącymi osiedli i rodzajami przemysłu

Karte von dem Königreich Pohlen, Gross-Herzogthum Posen und den angrenzenden

Staaten in IV Sectionen / nach den besten vorhandenen Hilfsmitteln
entworfen im Jahr 1810 von F. B. Engelhardt. - Berlin, 1819.

Sygn.: M-3061

DIE OSTSEE

KÖNIGREICH POHLEN, GROSS-HERZOGTHUM POSEN

und den angrenzenden Staaten

in IV Sectionen

nach den besten vorhandenen Hilfsmitteln entworfen im Jahr 1810

von F. B. Engelhardt

Königl. Preuss. Geograph. Anstalt in Berlin

Vertheilung des Bolls 1812

Simon Schlegel & Comp.

Cabinet Map
N° 3061

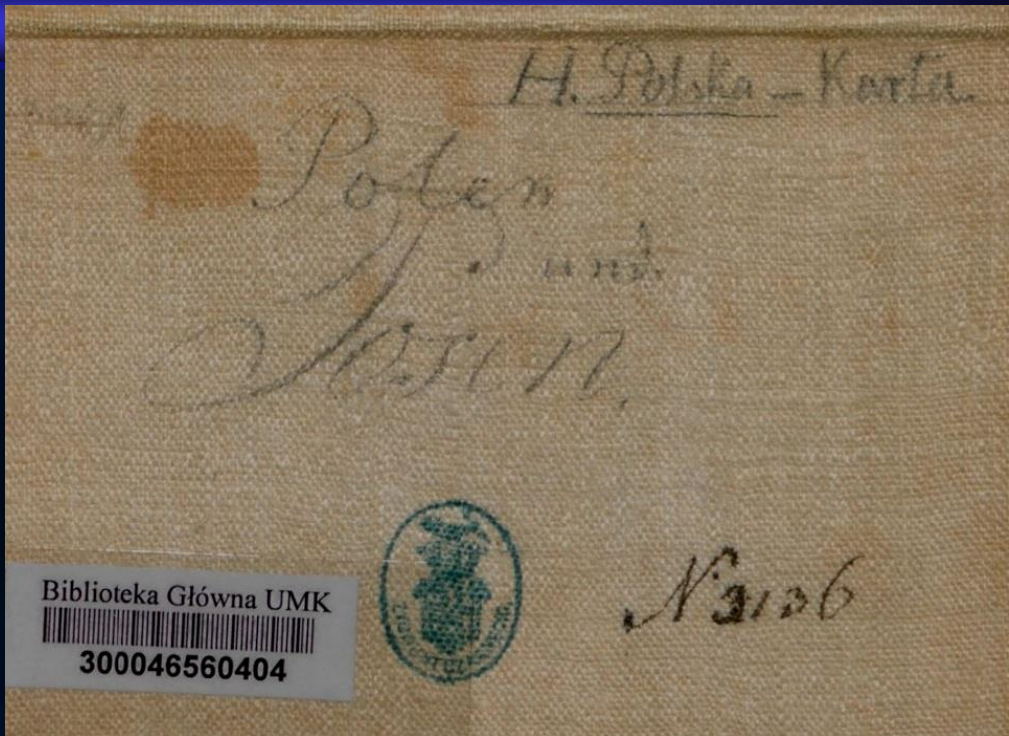

Karte von dem Königreich Pohlen, Gross-Herzogthum Posen und den angrenzenden Staaten in IV Sectionen / nach den besten vorhandenen Hilfsmitteln entworfen im Jahr 1810 von F. B. Engelhardt. - Berlin, 1819.

Sygn.: M-3061

Lapja
Polesie, Polshie, or
Krasna, Jom. 148

Biblioteka Główna UMK
300046560404

N. 3126

Fragment grzbietu futerału mapy oraz znak własnościowy z pieczęcią heraldyczną

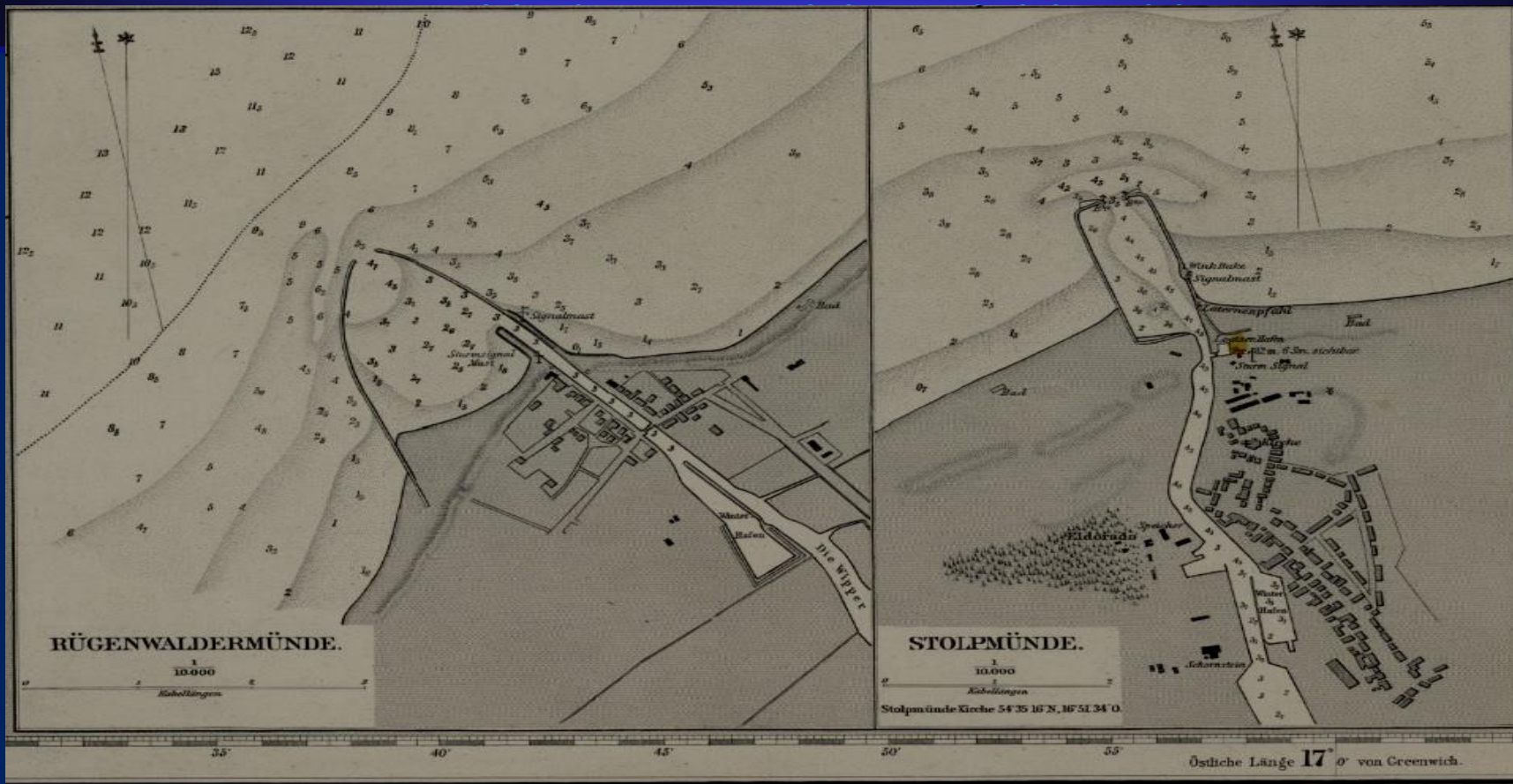

**Ost-See Deutsche Küste, Pommern Section VI
1:150 000 / vermessen im Jahre 1877
unter leitung des Korv. Kapt. Hoffmann
durch S. M. Kanonenboot "Delphin" ;
herausgegeben von dem Hydrographischen Bureau, Berlin in
Commission bei Dietrich Reimer. - Berlin, 1879.**

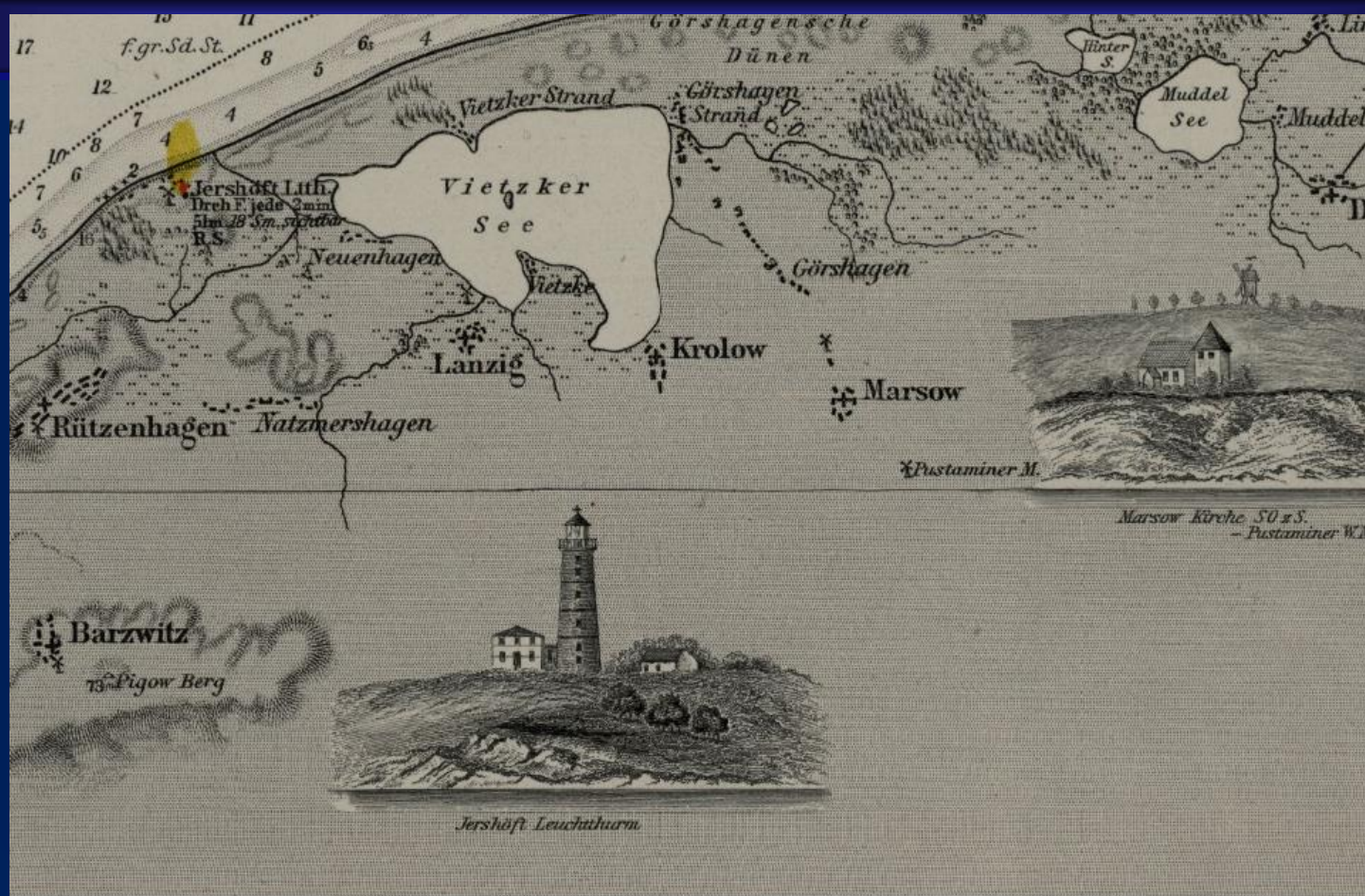
Sygn.: M- 6204

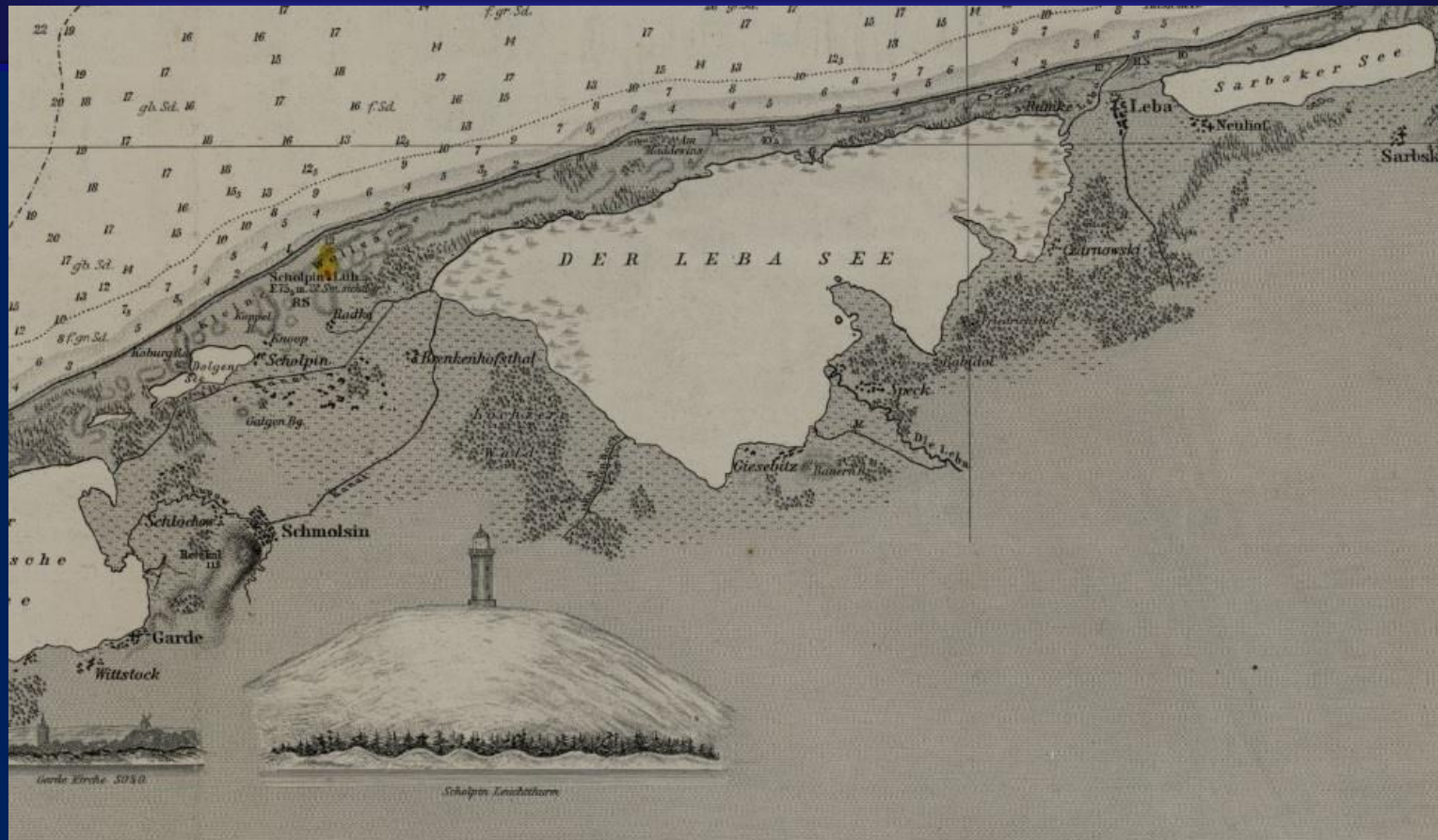
Ost-See Deutsche Küste, Pommern Section VI 1:150 000. Sygn. M- 6204

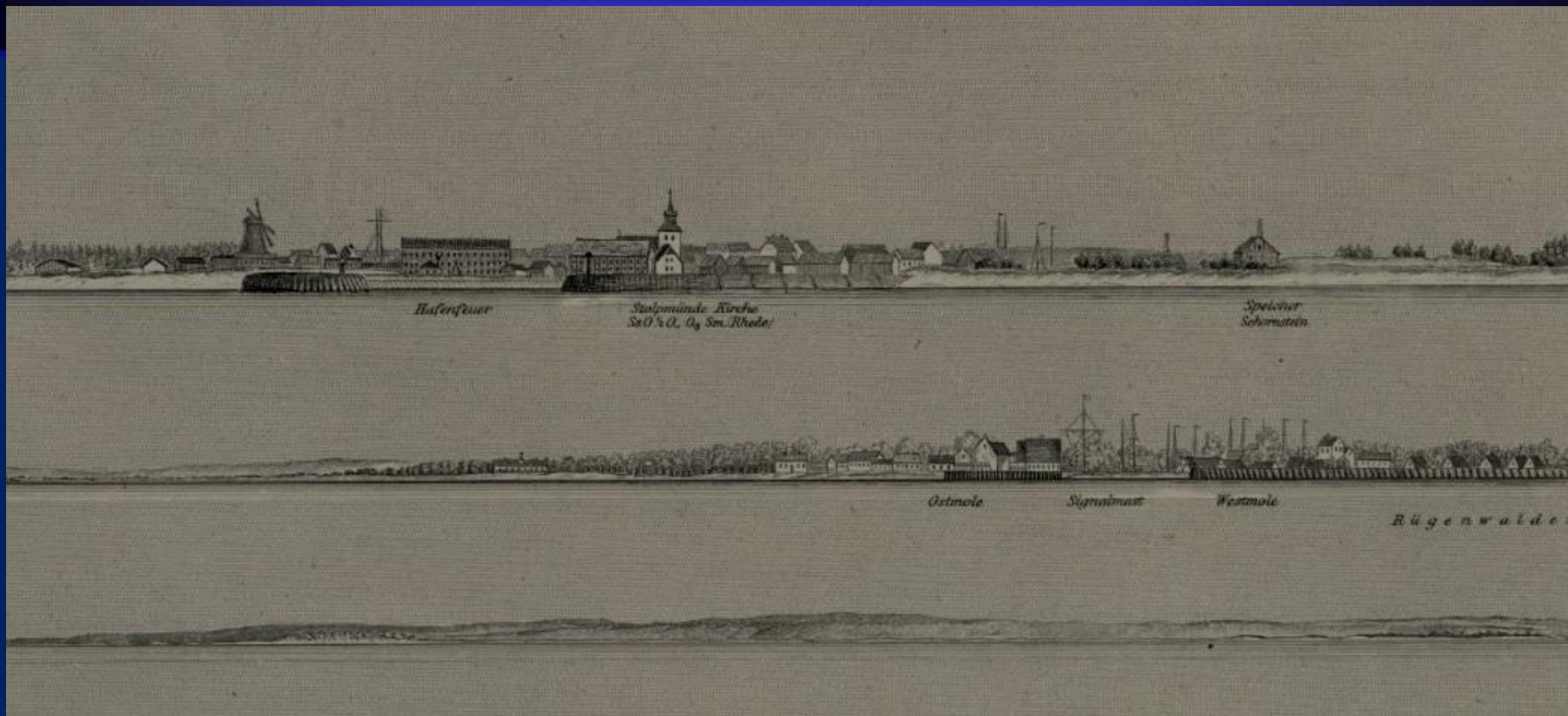
Plany podejścia do portów: Darłówko i Ustka

Latarnia morska w Jarosławcu

Latarnia morska Czolpino

Panoramy Ustki i Darłowa od strony morza

Plan Przemyśla Sygn.: M-1860

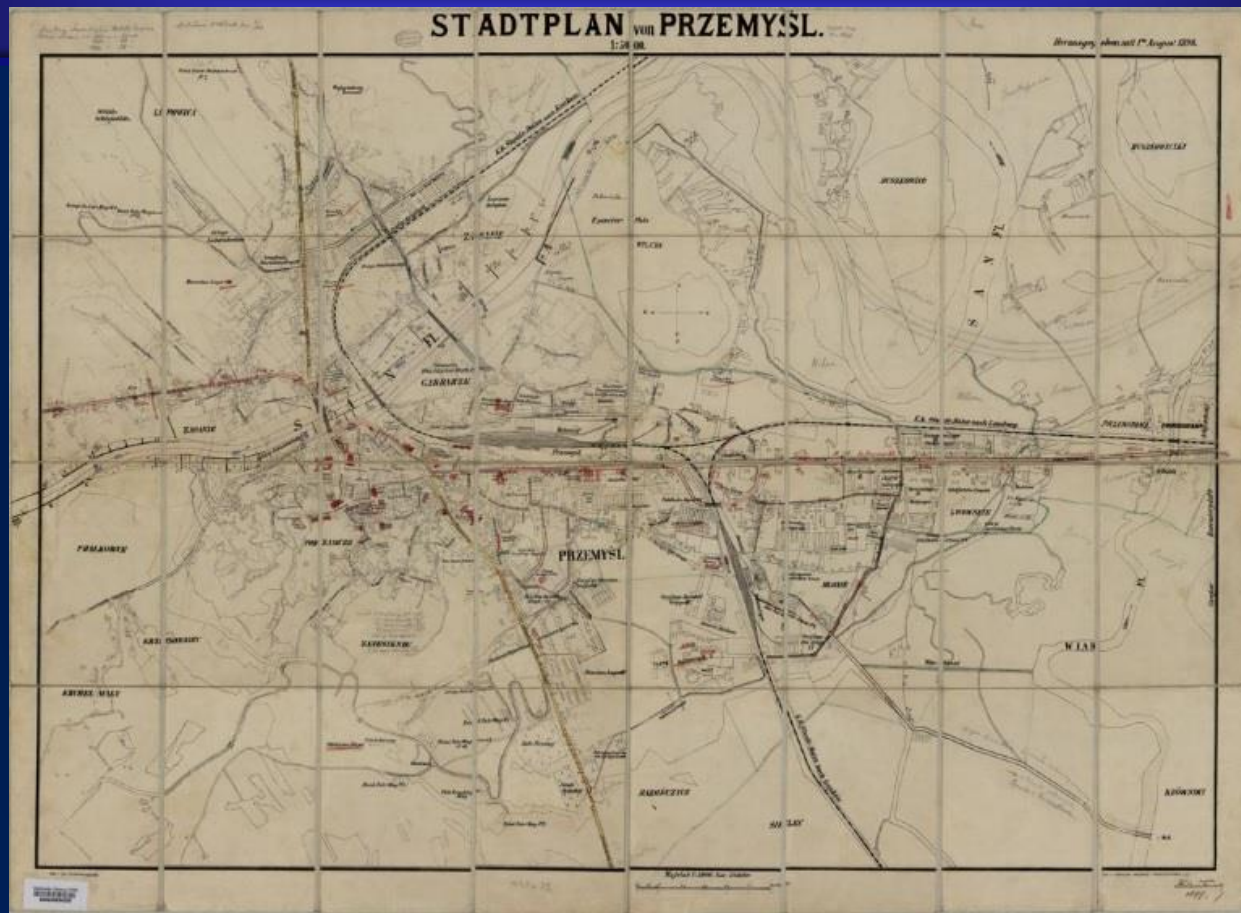
Plan Wrocławia Sygn.: M-472

Mapa rękopiśmienna wsi Chwałów, 1:5 000

Sygn.: M-1861

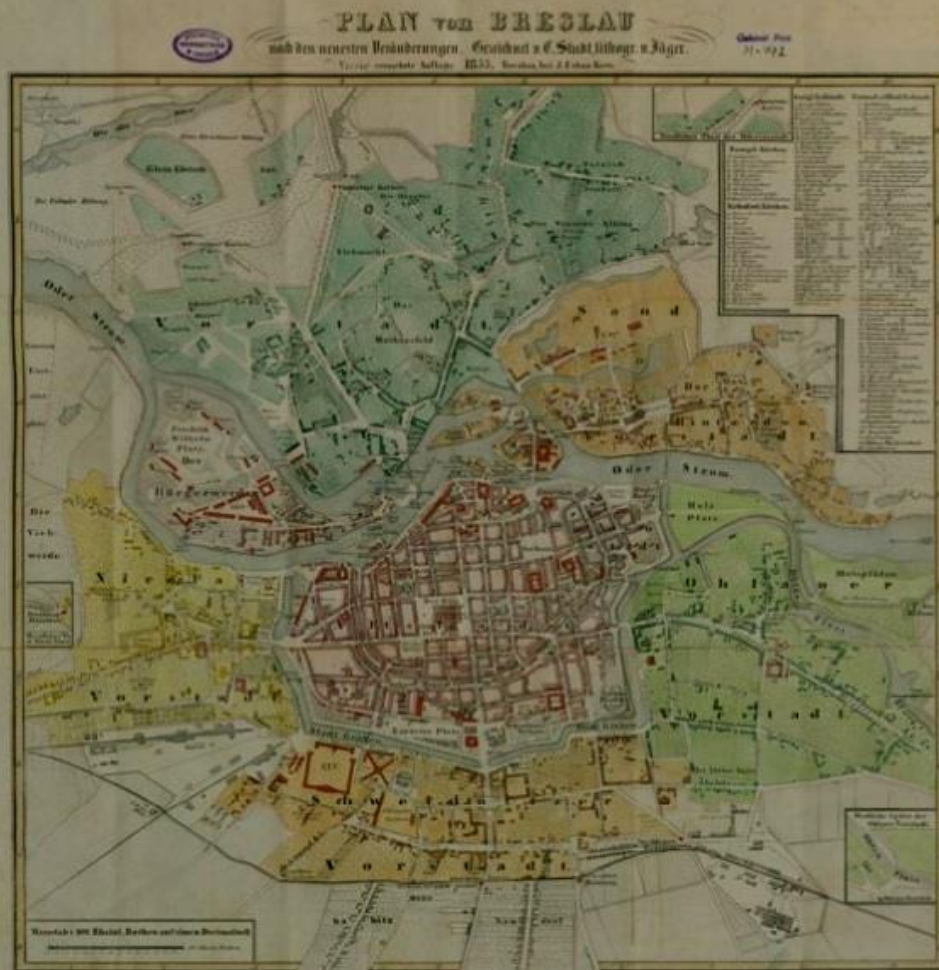
Mapa *Karte des Deutschen Reiches*, 1:100 000

Sygn.: M-5408, M-6057

Plan Przemysla. Sygn.: M-1860

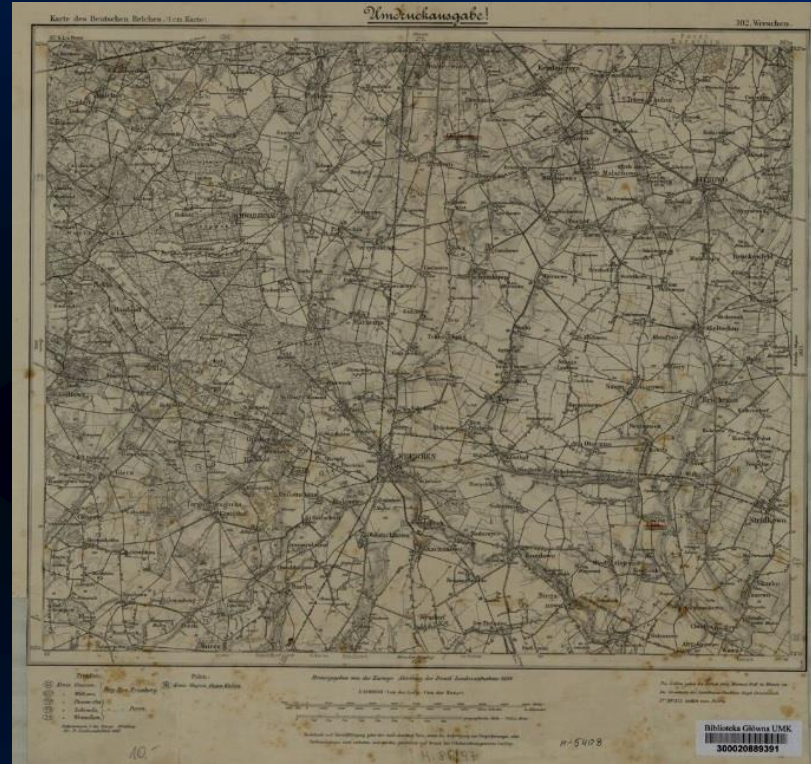
Plan Wrocławia,
Wyd.4, 1853 r.

Sygn.: M-472

Mapa rękopiśmienna wsi Chwałów 1:5000, 1826 r.

Sygn.: M-1861

Wybrane arkusze mapy *Karte des Deutschen Reiches* 1:100 000

Sygn.: M-5408, M-6057

Mapa z Atlasu Królestwa Polskiego Juliusza Kolberga, 1827.

Sygn. mapy: M-5055

**Atlas do dziejów polskich : z dwunastu krajobrazów złożony,
1830.**

Sygn.: A-458-I

Mapa jeneralna Wojewodztwa Mazowieckiego z Atlasu Królestwa Polskiego Juliusza Kolberga, 1827. Sygn.: M-5055

Rys statystyczny Województwa Mazowieckiego.
Tableau statistique du Palatinat de Masovie.

Nazwisko. Des Arrondis- -semens.	Noms Des Districts.	Stolice Chef-lieux.		Liczba Dekanatow. Nomb. de Chanoines.	Liczba Kościołów parafialnych. Nomb. de Paroisses.	Liczba Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Liczba Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Liczba Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność ta obejmująca Celle étendue comprise.										Liczba w r. 1824 Population en 1824		Liczba w r. 1822 Population en 1822	
		Obszarów parobozemni- -czym.	Powiatów, Des Districts.						Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.	Obszerność w Włókach w całości. Nomb. de Metres en totalité.
1. Warszawski.	Warszawski. Błotki.	Warszawa.	Warszawa. Blonik.	3	75	71, 04.	2220	7.	10627.	3527.	5909.	855.	1249.	1052.	16245.	241692.	3402.	178817.				
2. Stanisławowski.	Czerski. Stanisławowski. Stennicki.	Minik.	Czersk. Stanisławow. Stennica.	2	33	35, 43.	1810	6.	3152.	1622.	6359.	445.	667.	851.	3384.	62916.	1180.	60723.				
3. Rawski.	Rawski. Brzeziński.	Rawa.	Rawa. Stryków.	5	37	38, 11.	1898	5.	11524.	374.	4255.	602.	901.	1121.	11924.	101090.	1739.	84557.				
4. Łęczycki.	Łęczycki. Zajęcki.	Łęczyca.	Łęczyca. Rutek.	3	38	38, 08.	1243	1.	3603.	765.	3380.	437.	683.	1341.	11030.	92609.	2134.	70204.				
5. Sochaczewski.	Sochaczewski.	Lutycz.	Sochaczew.	2	23	30, 31.	996	6.	4287.	832.	2851.	358.	307.	1128.	6756.	34357.	1787.	46343.				
6. Grodzieński.	Grodziński. Orłowski. Brzeski.	Kutno.	Gambin. Kutno. Brzesk.	3	40	42, 71.	1393	1.	6353.	1309.	3737.	304.	756.	1092.	10221.	90891.	2128.	74273.				
7. Kujawski.	Kowalski. Radziejowski.	Włocławek.	Kowal. Radziejowa.	4	38	30, 46.	1648	4.	6336.	1035.	4394.	343.	815.	2893.	10372.	98549.	1940.	69393.				
Razem.				24.	355.	346, 51.	11013	0.	55382.	9702.	31306.	3722.	3380.	9458.	71910.	743084.	2151.	584504.				

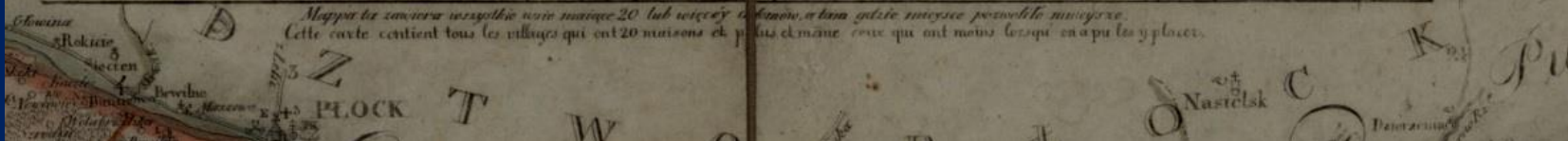
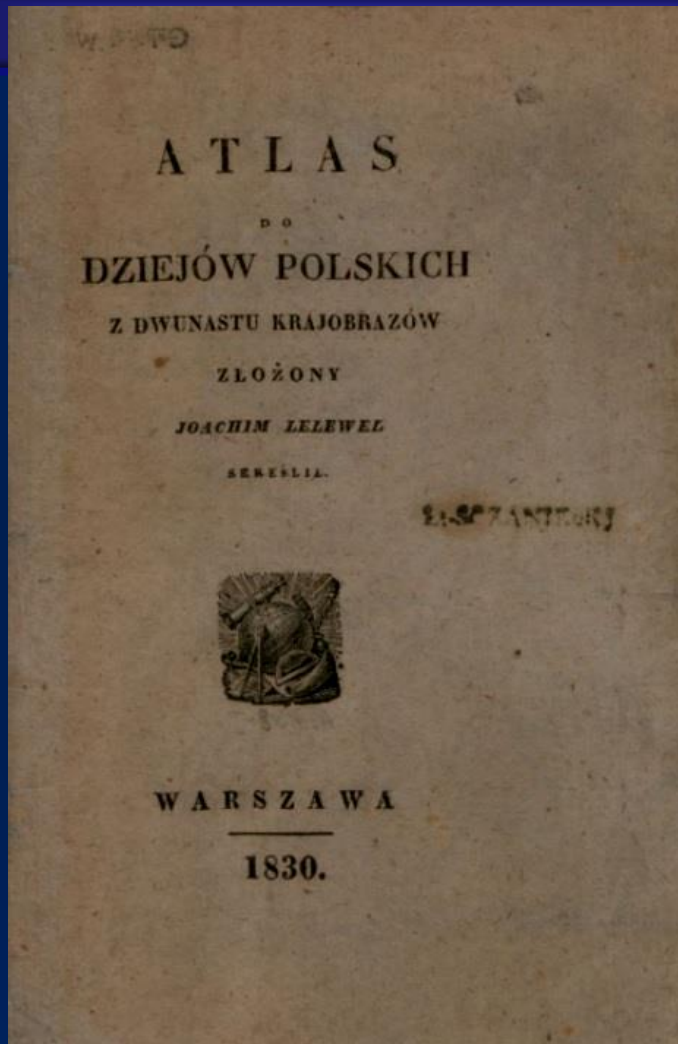

Tabela danych statystycznych (powiększony fragment mapy)

**Atlas do dziejów polskich :
z dwunastu krajobrazów złożony**

/ Joachim Lelewel. – Wyd. 2-gie,

**przedruk wydania 1-go. -
Warszawa, 1830.**

Sygn.: A-458-I

A Nr 003685

C e n a

zł 30 gr

DK - 28 d
1.54
Wzór Jednoraz. CWD, W-wa. 15973/K
2041 - Łuk - 25.11.53 - 3000 bl. à 100 k.

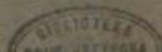
Porządek

1. Sławiańszczyzna pra
2. Polska za Mieczysław
3. Polska za Bolesława
4. Polska czyli Lechia ^{ou Bolesława krzywoustego} między synów podzielona, roku 1139.
5. Lechia za Bolesława wstydliwego, roku 1279.
6. Polska za Władysława Łokietka, roku 1333.
7. Polska za Kazimierza wielkiego, roku 1370.
8. Polska za Jana Alberta, roku 1500.
9. Polska za Zygmunta Augusta, roku 1572.
10. Polska za Stefana Batorego, roku 1586.
11. Polska za Jana Kazimierza i za Michała Wiśniowieckiego, roku 1673. — Klęski od r. 1648, do 1717.
12. Polska za Stanisława Augusta, podzielona w latach 1772, 1793, 1795.

Tablice genealogiczne.

1. Królowie i książęta Polscy od Piasta pochodzący.
2. Książęta Ruscy od Rurika pochodzący.
3. Książęta Litewscy z rodu Gedymina; Królowie Polscy, Jagiellonowie, Wazowie, oraz elekcyjni.

Porządek krajobrazów;
tablice genealogiczne

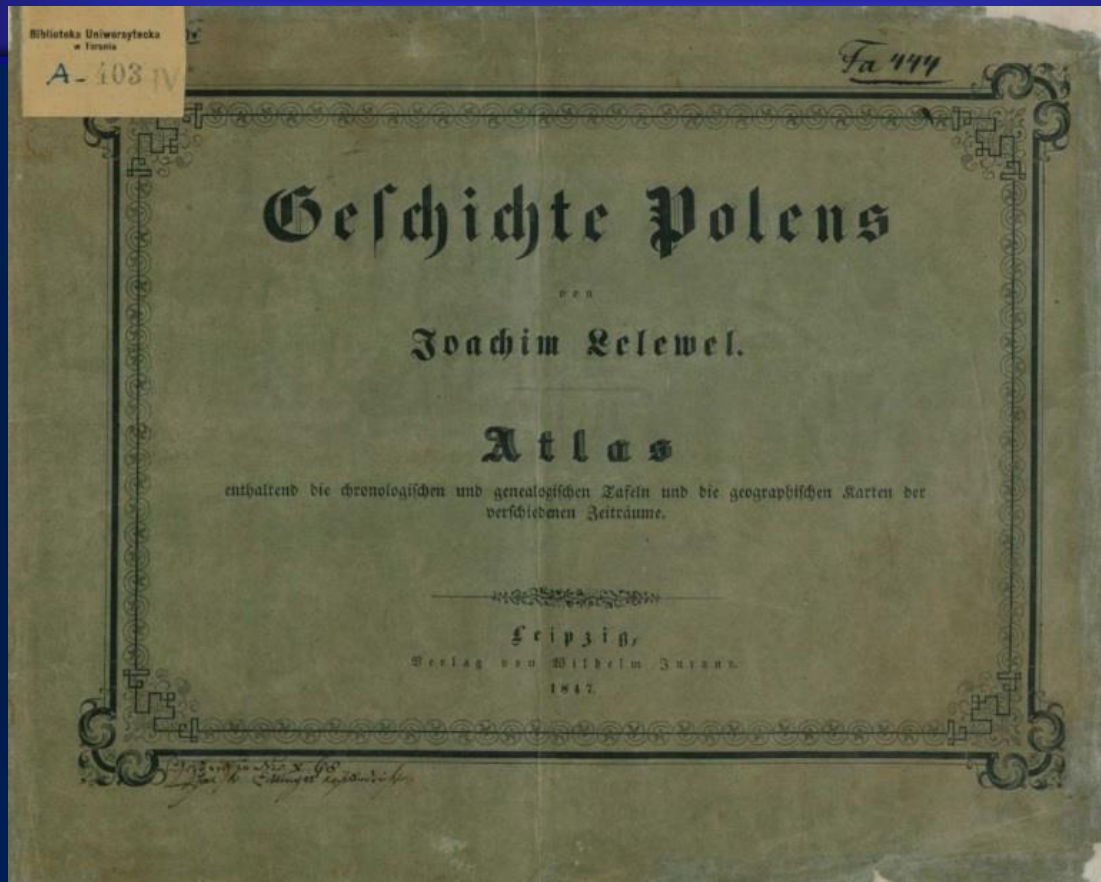

Polska za JANA ALBERTA ROKU 1500

— przykład mapy z Atlasu
Joachima Lelewela

Okladka atlasu Lelewela. Wersja niemiecka.
Sygn.: A-403-IV

20mora 20003 A-539
II
24cm

HISTOIRE DE POLOGNE

PAR

JOACHIM LELEVEL.

ATLAS

CONTENANT LES TABLEAUX CHRONOLOGIQUES ET GENEALOGIQUES, ET LES CARTES GEOGRAPHIQUES
DE DIFFERENTES EPOQUES.

At genus immortale manet, multosque per annos
Stat fortuna domos, et avi nomenclatur avorum.
Virgil. Georgic. IV. vers. 205.

Quo vos a stirpe parentum
Primis tulit tellus, eadem vos ubere lato
Accipiet reducere. Antiquam exquirite matrem.
Virgil. Eneid. III. 91-96.

A PARIS.

A LA LIBRAIRIE POLONAISE, RUE DE L'ÉCHAUDÉ, 9.

1844.

A LILLE.

VANACKÈRE, IMPRIMEUR-LIBRAIRE, GRANDE PLACE, 7.

Strona tytułowa Atlasu Joachima Lelewela. Wersja francuska.

Sygn.: A-539-IV

LITERATURA

1. Dzikowski M., 1940, *Katalog atlasów Biblioteki Uniwersyteckiej Stefana Batorego w Wilnie : ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów Joachima Lelewela oraz map Polski*, 677 s.
2. Olszewicz B., 1998, *Kartografia polska XIX wieku (przegląd chronologiczno-bibliograficzny)* T. 1, 288 s.
3. Ostrowska E., Ostrowski J., 1997, *Ziemie Królestwa Polskiego na mapach Fryderyka B. Engelhardta z lat 1812-1867*. [w:] *Z dziejów Kartografii*. T. X. *Kartografia Królestwa Polskiego*, s. 85–104.
4. Ochman P. G., 1997, *Atlasy i mapy komunikacyjne Królestwa Polskiego do końca XIX w.* [w:] *Z dziejów Kartografii*. T. X. *Kartografia Królestwa Polskiego*, s. 167–190.
5. Rzepa Z., 1980, *Kartografia historyczna Joachima Lelewela*. „Ze Skarb. Kult.” z. 34, s. 41–96.
6. Szaniawska L., 2014, *Mapy i atlasy Joachima Lelewela towarzyszące jego dziełom historycznym ze szczegółowym opisem opublikowanych do 1830 roku*. „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki” R. 23, z. 1 (44), s. 7–26.

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ

MAŁGORZATA KOZIEŁ

koma8@umk.pl

45